

NAGY ZOLTÁN KRISZTIÁN

Adalékok a szleng és a karnevál viszonyához

(Az össznépiség és kiscsoport problémája)

Notes on the relation between slang and carnival (the question of collectivity and small group)

The research of the similarity between slang and carnival is a new approach in slang studies. Tamás Kis was the first linguist to have written about this issue. Several facts support the idea that the main mechanisms of slang and carnival work the same way. Slang, just like carnival, is a revolt against hierarchy and communal pressure. In times of carnival the individual can experience total freedom, which slang can put in a verbal form. These two phenomena have the same aesthetical approach, namely, grotesque realism. There is, however, a significant difference between them, too: the carnival's most important feature is that it is communal. Slang, on the other hand, is only interpretable in small groups, which is so because of the evolutionary causes of its origin. If we accept the idea that the usage of slang does not correspond with the location of carnival we could conclude that the similarity between them is only occasional. In my study I try to answer the question whether this paradox is really insoluble.

Vannak a nyelvnek és a kultúrának olyan területei, amelyeknek a feltárása sokkal többet ad, mint magának a jelenségnek az alapos megismerését: a nyelvet és a kultúrát birtokló, használó, építő emberről szerezhetünk más módon csak nehezen elérhető információkat. Egyes nyelvész és kulturológus kutatók szerint ilyen terület a szleng és a karnevál is, különösen ha ezeket egymáshoz való viszonyukban vizsgáljuk.

A szleng és a karnevál kapcsolatának, hasonlóságának kérdéséről Kis Tamás írt először két tanulmányában (Kis 2006, 2007), amelyekben azt igyekszik megmutatni, hogy ez a két (nyelvinek és kulturálisnak tekintett) jelenség bizonyos tulajdonságaik alapján párhuzamba állítható. Úgy vélem, hogy a Kis által felsorolt érvek mellett több olyan tényező is van még, melyek egy irányba mutatnak, s arra engednek következtetni, hogy a két dolog összekapcsolása nem véletlenszerű, esetleges vagy éppen csak játékos ötlet.

Kis Tamás szerint a szleng „erős hasonlóságot mutat bizonyos ősi, a közösségi hierarchiát ideiglenesen megszüntető ünnepekkel, amelyeket ő Bahtyin terminusát kitégítve *karnevál-nak*” nevez (Kis 2007: 460). Sejtése szerint „a szleng a karnevál legfontosabb tulajdonságait menti át verbális formában a hétköznapokba” (uo. 461). Összekapcsolásuk alapja az, hogy mindkét jelenség legfontosabb jellemzője a hierarchia elleni és az úgynevezett nagycsoport elleni lázadás. Kis Tamás szavaival szólva: „mind a karnevál, mind a szleng az embernek azon a tulajdonságán alapul, hogy az egyén nem élhet állandóan a csoport nyomása alatt. A szoros közösséghez tartozás jó

dolog, biztonságot nyújt, ám olykor-olykor ki kell törni belőle és önmagunkból. Ezt az excesszív szükségletünket elégíthették ki azok a rítusok, amelyeknek szabályozott szertartása biztosította, hogy a lázadás okozta robbanás ne váljon határtalanná, és ne vesse szét végképp a csoportot” (uo.).

Az idézett sorok a csoport jelentőségét hangsúlyozzák, nem véletlenül. Nem szabad megfélemlenünk ugyanis arról, hogy az ember csoportlényként vesz részt az evolúcióban, és fennmaradásának feltétele, hogy tagja maradjon a számára életteret, biztonságot nyújtó csoportnak. A szleng sikeressége éppen annak köszönhető, hogy létevel nem veszélyezteti a csoport fennmaradását, viszont éppen elegendő teret nyújt a nagycsoport nyomása alóli szabaduláshoz, s ezzel az egyén védelmét szolgálja. Ezek a tulajdonságai pedig szoros hasonlóságot mutatnak a bahtyini karnevál mechanizmusával, hiszen az utóbbi is lehetővé teszi rituális formában a totális szabadság megélését, a kötöttségek alóli szabadulást, a merev hierarchikus viszonyok felbomlását.

Ugyanakkor a karneválnak vannak bizonyos (időbeli) keretei. Ezeken a kereteken belül csakis a karnevál törvényei érvényesek; ebben az úgynevezett „második életben” az egyén feloldódik egy össznépi kavargásban, s a világhoz fűződő viszonya is megváltozik, hiszen ebben a világban mindent az úgynevezett karneváli világérzékelés hat át. Ennek pedig a legfontosabb jellemzője az össznépi, ambivalens karneváli nevetés, mely „örömteli, ujjongva örvendező, de csúfolódó és gúnyolódó is; egyszerre tagad és állít, egyszerre temet és új életre kelt” (Bahtyin 2002: 20–21). Ezeket a jellemzőket, akárcsak a karneváli szemléletmód központi kategóriáját, a groteszk realizmust felfedezhetjük a szleng szóképeiben is. Ahogyan Kis Tamás fogalmaz: „Olybá tűnik, hogy a szleng mintegy nyelvi sablonokba önti, a szavak révén materializálja, elraktározza a karneváli felszabadító nevetést, és ezzel magát a karnevált menti át a hétköznapiakba” (Kis 2007: 461).

A kétféle (szlengbeli és karneváli) nevetés feltűnő hasonlóságot mutat. Bahtyin például arról ír, hogy a karnevál, a karneváli nevetés az egyén védelmét szolgálhatja: „A nevetés kétségkívül lehetett az önvédelem külső formája is. Legális jogokkal és kiváltságokkal rendelkezett, mentesítette az embert (persze csak bizonyos fokig) a külső cenzúrától, a külső megtorlásoktól, a máglyától. Ezt a mozzanatot nem szabad lebecsülni. De jelentését nem szabad kizárólag erre korlátozni” (Bahtyin 2002: 106). Ugyanezt olvashatjuk Robert L. Chapmannél is, aki szerint a szleng egyfajta önterápia: „Az ego sérült volta az ember leggyakoribb nem anatómiai jellegű problémája. A szleng akár gyógyír is lehet erre, önirányított terápia, mely egyidős az első beszélni tudó családdal. A család, akárcsak a társadalom, a hatalom és a jog hierarchiáját tartja fenn, mely ellen a gyermek egészséges, fejlődő énjének szüksége van kompenzálásra gyengesége, bűnössége miatt. A szleng mint gyógyír tagadja a gyengeséget, illetve kérkedik a bűnösséggel. Ebből a nézőpontból nyugodtan állíthatjuk, hogy a terapeutikus, gyógyító szleng szükséges az én fejlődéséhez, s hogy a társadalom nem működne szleng nélkül” (Chapman 1999: 277).

Úgy gondolom, az efféle összekötő szálak mentén haladva tovább vizsgálhatjuk a szleng és a karnevál viszonyát. A viszony vizsgálatakor azonban feltétlenül körül kell járnunk a karnevál *össznépi* és a szleng *kiscsoport* jellegét, hiszen ez a problémakör olyan ellentmondást tartalmaz, amely megnehezíti a két jelenség jellemzőinek egymással való megfeleltetését. Ha ugyanis arra az eredményre jutunk, hogy a szleng-

használat és a karnevál helyszínei semmiféle érintkezést nem mutatnak, akkor a szleng és a karnevál hasonlóságai akár véletlennek is tűnhetnek. Mostani írásomban erről a kérdésről, a karnevál *össznépi* és a szleng *kiscsoport* jellegéről szeretnék szólni: arról, hogy valóban feloldhatatlan ellentmondást találunk-e ebben a kérdésben.

Az össznépiség és kiscsoport problémája annak a csoportnak a méretével függ össze, melyben a karnevál és a szleng létrejönnek és élnek. A szleng alapvetően a kiscsoport és az ego védelme a nagyközösséggel szemben, míg a karnevál leglényegibb tulajdonságait tekintve össznépi, egyetemes: „A karnevált nem nézik, hanem élük, méghozzá mindenki, mert a karnevál – eszméjéből következően – össznépi. Amíg a karnevál tart, senkinek nem lehet más élete, mint a karneválbeli. Nem lehet kilépni belőle, mert nincsenek térbeli határai. Amíg tart, addig csak a törvényei szerint lehet élni, addig csak a karneváli *szabadság* törvényei érvényesek” (Bahtyin 2002: 15).

Azt látjuk tehát, hogy a kiscsoport mint a szleng keletkezésének elsődleges színtere áll szemben a nagycsoporttal, azaz az össznépiséggel mint a karnevál egyik meghatározó jegyével (arról, hogy az egyén védelmét mindkettő szolgálhatja, már fentebb volt szó). Márpedig (mint ezt a Kis Tamás evolúciós okokra támaszkodva bővebben is kifejti, lásd 2007: 458–460) éppen a nagycsoport, a közös nyelv birtoklója az, amely az egységet megbontó, a csoport stabilitását (szélsőséges esetben létét) veszélyeztető kiscsoport és annak szlengje ellen nagyon határozottan fellép, például közös rítusokkal, vagy a kiscsoportot megszegyenítve, nyelvét megbélyegezve, ezzel is elősegítve a közösség homogenizációját (uo. 459).

Én éppen ebben az utóbbi mozzanatban látom a kiscsoport és az össznépiség ellentmondásának feloldását. Elképzelhetőnek tartom ugyanis, hogy a homogenizáció úgy zajlik le, hogy a közös, össznépi ünnep szellemében minden közössé lesz, beleértve a nyelvet is, s az egyes klikkesedő csoportok nyelvei – nevezzük ezeket *szleng*-nek – ilyenkor sugároznak szét és válnak általánossá. Természetesen ez nem érintheti a szleng valamennyi részletét, így az nem szinkronizálódhat teljes mértékben. Valószínűleg lesznek olyan elemei ennek a nyelvnek (pontosabban: ezeknek a nyelveknek), amelyek hamar eltűnnek; lesznek olyanok is, amelyek megmaradnak szűkebb körben használatosnak; végül lesznek olyanok is, melyek elterjednek. Ez az elképzelés nem áll ellentmondásban a szleng tűnékeny és igen gyorsan változó természetével; és ezáltal az is megmagyarázható, hogy miért válnak egyes elemek a közszleng részévé. Hiszen végtelenül sok szleng van, s kategorizálásuk is csak bizonyos általánosító szempontok alapján lehetséges. A szlengek ugyanis annyifélék, ahány kiscsoport létezik, melyben létrejöttek, még ha bizonyos jellemzőik alapján megkülönböztethetők is egymástól (vö. Kis 2010). A bahtyini karnevál viszont bizonyos tekintetben nyelvileg homogén: mint a karneváli élet és viselkedés minden egyéb elemét, áthatja az az egységes karneváli világszemlélet, mely Bahtyin koncepciójának alapja. Ennek pedig sarkalatos pontja a karnevál össznépi jellege. A karneváli beszédmódban azonban a különböző szlengek jellemzőinek számos elemét fel lehet fedezni.

Ezen a ponton érdemes segítségül hívnunk Vlagyimir Jelisztratovot, aki *Szleng és kultúra* című munkájában (Jelisztratov 1998) három alapvető szlengkomplexumot (a szleng három ontológiai státusát) különbözteti meg: 1. a szlenget mint zárt rendszert (ennek a hermetikus komplexumnak további altípusai a logosz-elvű hermetika, a szakmai hermetika és a játékos (családi-baráti) hermetika); 2. a szlenget mint félig

nyitott rendszert vagy másképpen a cinikus komplexumot; 3. a szlenget mint teljesen nyitott rendszert, amelyet rabelais-i komplexumnak nevez.

Ezeket a rendszereket Jelisztratov úgy képzeli el, mint a szleng különféle létmódjait, melyek egy adott szlengben különböző mértékben ugyan, de egyidejűleg megfigyelhetők (uo. 19–20). A mi szempontunkból a jelisztratovi szlengfelfogás azért érdekes, mert ha ezekre a létmódokra rávetítjük a bahtyini karnevál jellemzőit, akkor (a logoszelvű hermetika kivételével) megtalálhatjuk a legfőbb közös vonásokat.

A szleng mint teljesen nyitott rendszer esetében egyértelmű a párhuzam. A szleng e státusát Jelisztratov összvárosi szlengként definiálja, melynek „egyetlen »filozófiája« a *józan ész*, amely a nevetséges poétikájában, a nevetésben nyilvánul meg. Az ilyen nevetés jellegének meghatározása rendkívül bonyolult feladat. E nevetés a legteljesebben és mindent felölelően a Bahtyin által elemzett karneválban (...) jelenik meg” (uo. 69). Nagyon fontos azonban, hogy Jelisztratov úgy véli, hogy a karnevál „nem abszolút kánon”, nem feleltethető meg egy az egyben a népi kultúrának, csupán annak legszembevetőbb megjelenési formája (uo.).

Érdekes, hogy bár csak a teljesen nyitott rendszert nevezi Jelisztratov rabelais-i komplexumnak, már a félig nyitott rendszer is hasonlít bizonyos elemeiben a bahtyini karnevál szemléletmódjára: jellemző rá az ambivalencia; a világot nem befejezettnek, hanem fejlődésben lévőnek láttató szemléletmód; a váratlan, abszurd, groteszk képek használata; a meglévő értékrendszerrel való szembe fordulás igénye; a magasztalás és az ócsárlás összekapcsolása; a szép helyett a rút hangsúlyozása. Ezeken túl pedig itt lesz először a nevetés tárgya a szlenghasználó maga.

Végző soron azonban nemcsak a cinikus és a rabelais-i, hanem a hermetikus komplexumban is találunk a karneváli beszédmóddhoz kapcsolható elemeket. Ezek a familiáris beszédmódot (vagy Jelisztratov fogalmát használva: a családi-baráti, rekreatív hermetikát) jellemzik. Bahtyin is szól róla könyvének a magasztalás és ócsárlás összekapcsolódásáról szóló részében, hogy a hivatalostól távol eső beszédben (tehát a minél inkább familiáris beszédmódban) egyre erőteljesebb jegyként tűnik fel az efféle tendencia. „Ennek az ambivalenciának a csökevényei még az újkori kultúremler familiáris beszédében is megfigyelhetők. A bizalmas levelekben időnként durva, becsmérlő szavak bukkannak fel – kedveskedő értelemben. Ha az emberek kölcsönös közeledése túljut egy bizonyos ponton, teljesen bensőségessé és nyíltá válik; fellazul a megszokott szóhasználat, szétesik a beszéd hierarchikus szerkezete, és kialakul egy új, nyílt, familiáris hangvétel” (Bahtyin 2002: 450).

A szleng Jelisztratov által leírt különböző ontológiai státusaiban a szleng egyes tulajdonságai koncentráltan jelentkeznek. A hermetikus szlengben az elkülönülés szándéka, a titkosság motívuma, a cinikus komplexumban az elkülönülés szándéka mellett az általánosan elfogadott értékek megkérdőjelezése, azoknak ellenkezőre fordítása, míg a szleng mint nyitott rendszer esetében a nevetés a központi kategória. Lehetséges, hogy azért annyira nehéz a szleng meghatározása, mert oly sokféle jelenség sorolható be alá, s egyszerre több funkciót is ellát. Ahogyan keletkezése is többféle okra vezethető vissza: a csoportnyomás elleni lázadás, ami ellennyelv mivoltában köszön vissza, a rekreatív jelleg, valamint a félelemmel való megbirkózás is, ami a nevetés, a lefokozás és az emberi test topográfiai lentjébe vetítés útján történik. Ezért tartom indokoltnak Kis Tamás véleményét, aki a szlenget nyelvesszenciának tekinti (Kis

2007: 462). Úgy vélem, ebből a nézőpontból lesznek értelmezhetőek az eddig felvázoltak is. Elképzelhetőnek tartom, hogy a szleng működésének fő vektorai a karneválban öltenek testet rituális formában. Talán éppen ezért olyan fontos a karnevál esetében a Bahtyin által is kiemelten hangsúlyozott ambivalens jelleg. Jelisztratov is megjegyzi, hogy a karnevált jellemző ambivalencia minden kultúrára igaz, csak épp mindenütt eltérő módon jelentkezik (Jelisztratov 1998: 72). Éppen ennek a tulajdonságának a révén „ad otthont” a karnevál a különböző szleng-létmódoknak, csak bizonyosak (ez legtisztábban a logoszelvű esetében látszik) idekerülve átalakulnak, mivel eredeti formájukban nem férnek össze az össznépiséggel. Jelisztratov szerint valamennyi zárt komplexum előbb-utóbb megnyílik, szétsugárzódik és új értelmet nyer, hisz a logoszelvű hermetikát is kiviszik majd az utcára, s ezen fog megszólalni a plebsz (uo. 28). Talán ezért fedezhetjük fel a jelisztratovi rendszer valamennyi jellemzőjét a karneválban.

Jelisztratovnak ez a felvetése újabb gondolatokra ösztönöz. Hogyan értelmezhető ez az utcára került, korábban teljesen zárt nyelvi rendszer? Egyáltalán felismerhetőek maradnak-e benne a korábbi hermetizmusra utaló motívumok? Hogyan használják tovább ezt a „talált nyelvet”? S az eredetileg ezt használó csoport az újbóli zárással új szlenget alakít-e ki? Ezzel azonban végképp bizonytalanná válik, hogy mit tekintünk tulajdonképpen szlengnek. Bár lehetséges, hogy mindez az eddig mondottaknak korántsem mond ellent, csak kissé más nézőpontból kell tekinteni a tényállásra.

Mint láttuk, a bahtyini karnevál jegyei és a jelisztratovi szleng létmódjai csak a logoszelvű hermetika esetében nem találkoznak. Utóbbinak azonban egy tulajdonsága, a csoportidentitás jelzésének hiánya nem fér össze a szleng jellemzőivel, hiszen Jelisztratov is megjegyzi, hogy a logoszelvű hermetikából teljes mértékben hiányzik a külső világra irányultság, jóllehet ez a szleng egyik legfontosabb funkciója. Úgy gondolom, ezzel kapcsolatosan érdemes figyelembe vennünk Victor Turnernek Bahtyin elméletével számos ponton feltűnő egyezést mutató munkájában, *A rituális folyamat*-ban (Turner 2002) írott gondolatait. „A közép-afrikai ndembu törzs szokásrendjének többéves megfigyeléséből kiinduló Victor Turner a társadalmi »struktúra« elveivel ellentétes »antistruktúra« és »közösség« elveket kifejező rítusoknak hasonló konstruktív szerepet tulajdonít, mint Bahtyin a karneválszerű népünnepeknek” (Klaniczay 1990: 41). Van azonban egy fontos eltérés a két elmélet között. Turner ugyanis az antistruktúra megnyilvánulásának tartja a vidám, karneváli létforma mellett a világtól elvonuló, aszkétikus magatartásformákat is (vö. Klaniczay 1990: 40–45). Ez szöges ellentétben áll Bahtyin elméletével. Mindez a mi szempontunkból azért érdekes, mert a logosz-elvű hermetikát használók és a világtól elvonuló vallási mozgalmakat alkotó közösségek tulajdonságai feltűnő hasonlóságot mutatnak. Mindkettőben nagy hangsúlyt helyeznek az elkülönülésre, az egységre; valamilyen magas eszme körül szerveződnek; ugyanakkor jellemző rájuk a megváltó, prófétikus jelleg is: „súlyt helyeznek a misztikus egységre, az istenséggel való egyesülésre és a megkülönböztetés nélküli communitásra” (Turner 2002: 203). Vagy Jelisztratov megfogalmazásában: „Itt a kasztjelleg, a kiválasztottság dominál, egyfajta arisztokratikus közösség, egyelvűség, valamely egyetlen eszme körüli egyesülés, mégpedig olyan ügy körül, amelyet a csoport tagjai nem annyira életbevágóan fontosnak, mint inkább a legfelsőbb rendűnek, az anyagi élethez képest eszményinek tekintenek” (Jelisztratov 1998: 24). Úgy

tűnik, hogy a társadalommal vagy ösközösségi szintre visszavetítve a nagycsoporttal szemben álló kisebb koalíciók nyelve mindenképpen tükrözi a csoport eltérő értékrendszerét. Az pedig, hogy ezt a nyelvi rendszert szlengnek tekintjük-e, definiálás, kategorizálás kérdése. Azoknak a csoportoknak a nyelve, amelyeknek szinte teljesen elvész a kapcsolata azzal a tágabb közösséggel, melyből kiváltak, talán kevésbé tekinthető szlengnek: éppen mert ezzel elvész az a szlengre oly jellemző attitűd, az az érzelmi szűrő, melyen keresztül a szlenghasználó az őt körülvevő világot szemléli. Hogyha azonban ez a hermetikus nyelvi rendszer újból kapcsolatba kerül a tágabb közösséggel, akkor átértelmeződik, számos eleme teljesen új jelentéssel töltődik fel, s így már ez is szlengnek tekinthető. Ehhez azonban szükség van egy olyan közegre, mely mindezt lehetővé teszi. Ez a közeg a karnevál.

Talán éppen azoknak az elemeknek a szinkronizációjára van szükség egy össznépi karneváli rítusban, melyek elkülönülő, zárt jellegükkel veszélyeztetik a közösséget. Jelisztratov szerint például a nevetés által válik lehetővé a hermetikus komplexum feloldódása. (Lehetséges, hogy a családi-baráti, rekreatív hermetikának nincs is szüksége az „átalakításra”, ezért is utalhat rá Bahtyin is.) Viszont egy felszabadult rítusban a különböző szleng kiáradásával megszűnhet a szleng hermetikus funkciója (ellen nyelv jellege), mely bomlasztja a közösséget. Talán ezért hangsúlyozza Bahtyin is az ambivalenciát, hiszen a zárt rendszert is újraértelmezi, lefokozza és új jelentéssel tölti föl: az így megszűnik különálló rendszer lenni, és feloldódik az egységes ambivalens szemléletmódban. Éppen ezért találunk példát a jelisztratovi rendszer mindhárom állapotából, mert az össznépi karneváli rítusban jelennek meg a szleng különböző létmódjai, és alkotják Bahtyin fogalmának, a vásári beszédnek a rendszerét, mely meghatározója a karneváli szemléletnek. Ebben az össznépi kavargásban pedig, ha úgy tetszik, benne van a szlengből minden, amiért az egyáltalán létrejött. Bahtyin szerint is itt érhető igazán tetten a népi kultúra. Így tehát ezek az ünnepek mintegy lehetőséget adtak/adnak a szleng szétáradására, hiszen egy alapvetően totális szabadságot biztosító létformában, mint a karnevál is, nincs szükség a szleng elkülönítő, a kiscsoport összetartozását jelző szerepére, és az össznépi nevetésben teljes mértékben feloldódhat a szleng hordozta nevetés is. (Bizonyos tekintetben hasonló gondolatokat fogalmaz meg Jelisztratov is, amikor a szlengről mint passzioláliáról beszél: Jelisztratov 1999.) Ebben az értelmezésben a szleng és a karnevál eddigi párhuzamai továbbra is megmaradnak. Vegyük sorra:

Alapvetően mind a szleng, mind a karnevál lázadás, csak míg a szleng nyelvi-viselkedésbeli, addig a karnevál rituális formában, éppen azt szabályozandó, hogy a szakadás ne legyen végleges. Mondhatjuk úgy is, hogy bizonyos tekintetben a karnevál típusú rítusok legalizálják azt a lázadást, melyet a szleng szóképei hordoznak, legalábbis arra az időre, míg a karnevál tart. Így megakadályozzák a végleges felbomlást, ami a csoport halálával lenne egyenlő. A nevetés a szlengben – ahogy a karneválban is – központi kategória, hiszen a nevetés révén értelmezhetőek mindkét jelenség mechanizmusai. Sőt, ha a szlengről feltételezzük, hogy a karneválhoz hasonlóan a csoportnyomást megtestesítő apparátus ellen lázad, például a szilárd hierarchikus rend, a nagyfőnök, a csoport működését szolgáló kötelezettségek, a büntetés és az alapvető emberi félelmek (például a halál) ellen, akkor ez megmagyarázná a szleng lefokozó, újjászüelő, neveltető jellegét is. Azért van szükség a rítusokra, hogy ezt a félelmet,

szorongást feloldják, ideiglenesen zárójelbe tegyék a hierarchikus viszonyokat, hogy résztvevői átéljék azt, ami a szleng szóképeiben a mindennapokban is megjelenik. Ez alapján, úgy gondolom, indokoltan feltételezhetjük: sokkal inkább arról van szó, hogy a szlengben megjelenő „megoldásokat” a csoportban élő ember számos problémájára a karnevál rituális formában testesíti meg.

Visszatérve arra a kérdésre, amelyből kiindultunk: véleményem szerint az a látszólagos ellentmondás, amelyet a bahtyini karneválnak az össznépisége és a szlengben beszélésnek (legalábbis eredeti funkciójában) a kiscsoportbelisége mutat, nem halványítja, csupán árnyalja a két jelenség kapcsolatát. Mint fentebb is említettem, a szleng is igen sokarcú jelenség (vö. Allen 1999). Éppen emiatt nehéz meghatározni. Sokarcúságát mutatják azok a szerepek, melyeket az ember életében betölt. Úgy gondolom, hogy ebben rejlik mostani írásom témájának és talán más ellentmondásnak a kulcsa is. A szlengről alkotott képünk ugyanis aszerint változhat, hogy milyen tulajdonságát vizsgáljuk, melyik oldalról közelítjük meg. Ha a szlengnek a csoportidentitás jelzésére vonatkozó jellegét emeljük ki, nem kap olyan nagy hangsúlyt a rekreatív jellege, a szleng hordozta humor, s fordítva. Ezek a tulajdonságok pedig mind rendkívül fontos aspektusai a jelenségnek. Ugyanígy Bahtyin össznépi karneváljában elveszni látszik az az akár a csoport szintjén is megfogható nyelvi szembenállás, mely más esetekben oly markáns jellemzője a szlengnek; magával a hierarchikus renddel s a világ elfogadott állapotával való szembenállása és a mindent visszájára fordító sajátos szemléletmódja viszont fokozottan jelen van.

IRODALOM

- Allen, I. L. (1999): Szleng – szociológia. In: Fenyvesi Anna és mtársai (szerk.), pp. 261–272.
- Bahtyin, Mihail (2002): *François Rabelais művészete, a középkor és a reneszánsz népi kultúrája*. Budapest: Osiris, 567 p.
- Chapman, Robert L. (1999): Mi a szleng? In: Fenyvesi Anna és mtársai (szerk.), pp. 273–279.
- Fenyvesi Anna – Kis Tamás – Várnai Judit Szilvia (1999, szerk.): *Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról)*. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 285 p.
- Jelisztratov, Vlagyimir (1998): *Szleng és kultúra*. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 183 p.
- (1999): A szleng mint passziolália. In: Fenyvesi Anna és mtársai (szerk.), pp. 157–162.
- Kis, Tamás (2006): Is Slang a Linguistic Universal? *Revue d'Études Françaises* 11, pp. 125–141.
- (2007): Szleng és karnevál. In: Benő Attila – Fazakas Emese – Szilágyi N. Sándor (szerk.): *Nyelvek és nyelvváltozatok (Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére)*. I. Kolozsvár: Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége, pp. 455–464.
- (2010): *Alapismeretek a szlengről*.
URL: <http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/szleng.php> (letöltve: 2010. 02. 16.)
- Klaniczay Gábor (1990): A karnevál szelleme (Bahtyin). In: Klaniczay Gábor: *A civilizáció peremén (Kultúrtörténeti tanulmányok)*. Budapest: Magvető, pp. 37–57.
- Turner, Victor (2002): *A rituális folyamat: Struktúra és antistruktúra*. Budapest: Osiris, 230 p.